

Day a Week School; een passende onderwijsvorm voor (hoog)begaafde leerlingen

Door Jaap Verouden & Annerose Groot

Met medewerking van: Paulien Zuiderhoek
en Janko Wiebenga

Inleiding

De Day a Week School (DWS) biedt één hele dag per week passend en uitdagend onderwijs aan cognitief talentvolle leerlingen in het Amsterdamse basisonderwijs. De overige vier dagen blijven deze kinderen naar hun 'reguliere' school gaan. Momenteel nemen er 170 leerlingen deel die afkomstig zijn van 46 basisscholen. In iedere klas zitten maximaal 18 leerlingen.

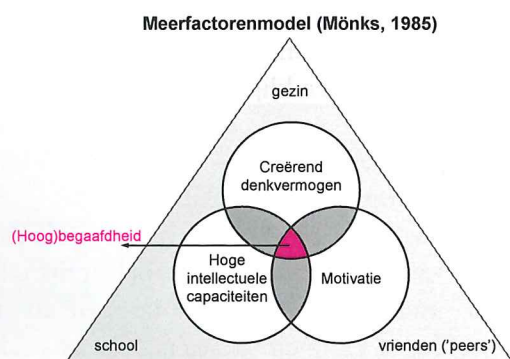
De groepen bestaan uit kinderen van 7 tot 12 jaar.

Een van de belangrijkste doelstellingen van ons onderwijs is dat de leerlingen 'leren *leren*' en studeren. Daarnaast vinden wij het belangrijk dat onze leerlingen hun motivatie om te leren blijven behouden of kunnen vergroten. Dit doen wij door de leerlingen extra uit te dagen, door ze onderzoekend te laten leren en door zo goed mogelijk aan te sluiten bij hun interesses. Wij vinden het van groot belang dat de leerlingen zich erkend en herkend voelen en dat zij zich met regelmaat onder ontwikkelingsgelijken bevinden, zodat zij zich beter kunnen identificeren. Zij kunnen hun interesses en gevoel voor humor met medeleerlingen delen. Bovendien krijgen zij de ruimte om zichzelf te zijn en zich te ontwikkelen in hun eigen tempo en op hun eigen niveau.

De 'Day a Week School' is ontwikkeld door de Britse 'National Association for Able Children in Education' (NACE) en is in 2007 in Engeland gestart. In 2009 is het door de Amsterdamse Begeleidingsdienst (ABC Onderwijsadviseurs) en drie Amsterdamse schoolbesturen naar Nederland gehaald. In maart 2010 startten we met 6 groepen met in totaal ruim 100 leerlingen. Op dit moment is DWS in vrijwel ieder stadsdeel van Amsterdam vertegenwoordigd. Tot nu toe stijgt het leerlingenaantal ieder jaar, met het uiteindelijke doel om in de toekomst een structurele voorziening te zijn in Amsterdam en eventueel in andere delen van Nederland.

Theoretische achtergrond

Binnen DWS wordt gebruik gemaakt van het meerfactorenmodel van Renzulli (1977). In dit model wordt er niet alleen naar hoge intellectuele eigenschappen gekeken, maar ook naar creativiteit (het creatieve denkvermogen) en de motivatie/taakgerichtheid van het kind. Daar waar deze drie eigenschappen elkaar overlappen spreken we van hoogbegaafdheid. Mönks (1985) voegt daar nog de factoren school, gezin en leeftijdsgenoten aan toe, omdat die noodzakelijk zijn voor de ontwikkeling van het kind. Mönks (1985) en Mönks & Ypenburg (1995) zijn van mening dat pas bij een goed samenspel van de zes genoemde factoren hoogbegaafdheid zich kan ontwikkelen en zich kan realiseren in de vorm van bijzondere dan wel uitzonderlijke prestaties. Essentiële voorwaarden voor een effectieve interactie tussen persoon en sociale omgeving is de aanwezigheid van sociale competentie bij de persoon (Mönks, 1985; Mönks & Ypenburg, 1995).

Figuur 1. Model van Renzulli en Mönks (1985)

Een ander model van hoogbegaafdheid is het model van Tessa Kieboom (2007). Kieboom onderscheidt het *cognitief luik* 'denken' en het *zijnsluik* 'voelen'. Daarnaast maakt zij duidelijk dat er bij hoogbegaafde kinderen een enorme honger naar kennis is. Deze kinderen hebben voor ze naar school gaan al een grote hoeveelheid kennis verzameld. Het is de taak van de leerkracht deze leerhonger te stimuleren, te pushen maar soms ook af te remmen. Er ligt volgens Kieboom een duidelijke relatie tussen perfectionisme, faalangst en die leerhonger. De taak van de leerkracht is om in gesprek met de leerling de grenzen aan te geven, de lat naar beneden te halen (bij deze kinderen ligt die vaak onrealistisch hoog) en *begeleiding* te geven in het omgaan met faalangst. Kieboom legt veel nadruk op de rol van de leerkracht als procesbegeleider.

Het zijnsluik geeft weer dat hoogbegaafde kinderen vaak op een 'andere' manier denken. Ze kunnen volwassenen goed 'inschatten' op authenticiteit,

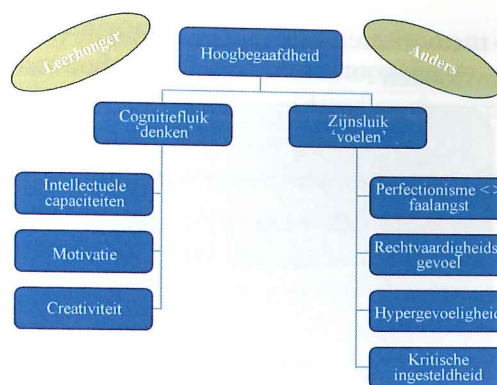
hebben een groot rechtvaardigheidsgevoel voor hun om. Die gevoeligheid om. Kieboom ook wel als 'intensiteit van leven' wereld niet een grote blijkt te zijn treft hen en dat maakt hen angst en kwetsbaarder dan kinderen.

Kenmerken van h
Van Gerven (2009) no we bij ten minste drie voor begaafde kindere

- Is snel van beg
- Kan grote den
- Beschikt over
- Beschikt over
- Heeft brede al
- Is een doorvra
- Is verbaal vaar
- Valt op door g
- Toont creatief
- Denkt buiten d
- Zoekt uitdaging
- Zoekt de vraag
- Heeft een sterk

Van Gerven geeft aan c gaat om gedrag dat in c van slechts één of twee vorm voor signalering v Van Gerven stelt dat be en vooral ook leergierig van de omstandigheden bevindt moet wel uitdag (Csikszentmihályi, 1991) intellectuele uitdaging v

hebben een groot rechtvaardigheidsgevoel en zijn gevoelig voor hun omgeving. Die gevoeligheid omschrijft Kieboom ook wel als 'intensiteit van leven'. Dat de wereld niet een grote roze wolk blijkt te zijn treft hen harder en dat maakt hen angstiger en kwetsbaarder dan andere kinderen.

Figuur 2. Model Tessa Kieboom (2007)

Kenmerken van hoogbegaafde leerlingen

Van Gerven (2009) noemt een aantal gedragingen en leereigenschappen die we bij ten minste drie wetenschappelijke auteurs tegenkomen als kenmerkend voor begaafde kinderen:

- Is snel van begrip
- Kan grote denk- en leerstappen maken
- Beschikt over een groot probleemoplossend vermogen
- Beschikt over een groot analyserend vermogen
- Heeft brede algemene kennis
- Is een doorvrager en een scherp waarnemer
- Is verbaal vaardiger dan veel leeftijdgenoten
- Valt op door gevoel voor humor
- Toont creatief denkvermogen
- Denkt buiten de reguliere kaders
- Zoekt uitdagingen
- Zoekt de vraag achter de vraag
- Heeft een sterk rechtvaardigheidsgevoel.

Van Gerven geeft aan dat we als vuistregel kunnen hanteren dat het steeds gaat om gedrag dat in combinatie met elkaar versterkt wordt. Het herkennen van slechts één of twee van deze gedragscategorieën is geen betrouwbare vorm voor signalering van begaafdheid.

Van Gerven stelt dat begaafde leerlingen een hoge mate van nieuwsgierigheid en vooral ook leergierigheid wordt toegeschreven. Dit is echter afhankelijk van de omstandigheden; de geboden taak of de situatie waarin het kind zich bevindt moet wel uitdagen tot nieuwsgierigheid (Csikszentmihályi, 1991). Vallerand et al. (1994) stellen dat taken die geen intellectuele uitdaging vormen - bijvoorbeeld taken die een beroep doen

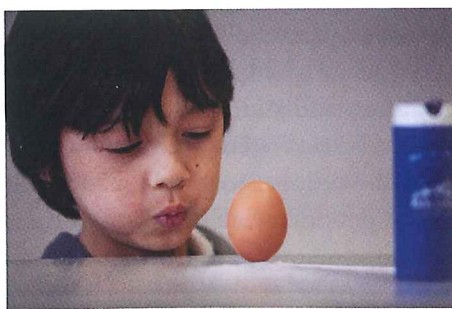
op memoriseren - de motivatie van de begaafde leerlingen juist negatief beïnvloeden .

Hoge begaafdheid of hoge intelligentie is geen garantie voor een gelukkig of succesvol leven. Hoogbegaafdheid is meer dan hoge intelligentie. Het is het resultaat van een bevredigende interactie tussen individu en zijn / haar omgeving. Kinderen en adolescenten kunnen hun potentieel het best ontwikkelen wanneer er aan hun leer- en ontwikkelingsbehoeften tegemoet gekomen wordt

(Mönks, 2004).

Hoogeveen et al. (2004) concluderen dat het een illusie is te denken dat er een eenduidige definitie is van (hoog)begaafdheid. Op grond van literatuur is het aannemelijk om (hoog)begaafdheid te beschouwen als een multidimensionaal en dynamisch concept, waarbij meerdere factoren van invloed zijn (Doolaard & Oudbier, 2010).

Doorlaard & Oudbier (2010) beschrijven dat er duidelijke aanwijzingen zijn dat (hoog)begaafde leerlingen behoefte hebben aan specifieke ontwikkelingssituaties (Mooij, 1991; Van Houten, 2009). Dit kan liggen aan het feit dat deze leerlingen zich kenmerken door een soms voor anderen onnavolgbare manier en een hoge snelheid van denken (Van Houten, 2009.) Zoals velen het inmiddels met haar eens zullen zijn, sluit het onderwijs volgens Van Houten (2009) niet aan bij deze leerlingen; ze raken verveeld en zien geen uitdaging. Van den Houten-Bosch et al. (2007), noemen hoogbegaafdheid niet per definitie een 'probleem' of een 'zorg', maar wel een risicofactor. Het onderwijs moet zich aan deze leerlingen aanpassen om te voorkomen dat er een probleem ontstaat.

Uitdagend onderwijs

De filosofie v

Om de risico's d
beperken, hebbe
op een aantal do
domeinen: leren
doelen op deze c
recht wordt geda
leerlingen. De o
doelstellingen en
opgestelde 'doels
www.infohb.nl).

1. Leren d

Hierbij gaat het
denkvaardighede
het *analytisch den*
analytisch denke

- herkenne
- verbande
- de relatie
grotere g
- ingewikk
kleinere

Een andere den
vaardigheden die

- ontdekke
- meerder
- originele
- bedenke
toegepas
- ideeën o

Een laatste den
om het controler
een mening, het
om het kiezen v
vaardigheden die

- nagaan o
- controler
bekende

De filosofie van de Day a Week School

Om de risico's die deze kinderen in het onderwijs lopen zoveel mogelijk te beperken, hebben wij binnen de Day a Week School ons onderwijs gebaseerd op een aantal doelstellingen. Die doelstellingen zijn geordend in drie domeinen: leren denken, leren leren en leren (voor het) leven. Het werken aan doelen op deze domeinen waarborgt een breed onderwijsaanbod waarmee recht wordt gedaan aan de specifieke leerbehoeften van (hoog)begaafde leerlingen. De onderverdeling in deze drie domeinen en onze bijbehorende doelstellingen en vaardigheden zijn deels gebaseerd op de door de SLO opgestelde '*doelstellingen en vaardigheden lijst*' (DVL, versie 2010, te vinden via www.infohnb.nl).

1. Leren denken

Hierbij gaat het om de ontwikkeling van en reflectie op hogere denkvaardigheden. Een van de denkvaardigheden waaraan gewerkt wordt is het *analytisch denken*. Concrete doelstellingen en vaardigheden die onder het analytisch denken vallen zijn:

- herkennen van verschillen en overeenkomsten tussen dingen,
- verbanden kunnen zien tussen oorzaak en gevolg,
- de relatie kunnen zien tussen verschillende onderdelen binnen het grotere geheel
- ingewikkelde problemen gemakkelijker maken door ze op te delen in kleinere problemen.

Een andere denkvaardigheid is het *creatief denken*. Concrete doelstellingen en vaardigheden die hieronder vallen zijn:

- ontdekken van nieuwe vragen of problemen
- meerdere oplossingen bedenken voor vragen of problemen
- originele oplossingen bedenken voor vragen of problemen
- bedenken hoe een bestaand idee in een nieuwe situatie kan worden toegepast
- ideeën omzetten in praktische oplossingen.

Een laatste denkvaardigheid is het *kritisch denken*. Hierbij gaat het onder andere om het controleren van veronderstellingen en informatie, om het vormen van een mening, het kunnen onderbouwen van die mening met argumenten en om het kiezen van een meest geschikte oplossing. Concrete doelstellingen en vaardigheden die wij bij de Day a Week School nastreven zijn:

- nagaan of een veronderstelling klopt
- controleren of nieuwe informatie klopt en overeenkomt met al bekende informatie

- onderscheiden van feiten en meningen en van betrouwbare en niet betrouwbare bronnen
- meenemen van verschillende perspectieven bij het vormen van een mening
- gebruik maken van criteria bij het vormen van een mening
- doorvragen tot iets echt wordt begrepen en het kiezen uit verschillende oplossingen naar de meest geschikte versie.

2. Leren leren

Omdat veel kinderen, die het leren (te) gemakkelijk afgaat ('alles komt aanwaaien') leren ze niet hoe zij nieuwe informatie moeten verwerken en/of opslaan als de stof moeilijker wordt. Daarom vinden wij het belangrijk dat onze leerlingen 'leren leren'. Bij het 'leren leren' gaat het om het ontwikkelen van inzichten en vaardigheden die wezenlijk zijn voor het verwerven en toepassen van kennis. Hierbij is een goede werkhouding van belang. Concrete doelstellingen en vaardigheden waaraan wij werken op het gebied van de werkhouding zijn:

- je inzetten voor taken die uitgevoerd moeten worden
- doorzetten wanneer iets niet direct lukt
- zelfstandig werken waar dat nodig is en het leerproces waarderen, ook wanneer het resultaat tegenvalt
- omgaan met tegenslagen en je er echt voor inzetten.

Bij het leren leren is het tevens van belang dat de leerling leert om te werken volgens een plan. Hierbinnen werken wij aan de volgende concrete doelstellingen en vaardigheden:

- formuleren van leerdoelen
- verkennen van een onderwerp voordat je ermee aan de slag gaat
- weten welke stappen er gezet moeten worden en hoe deze moeten worden uitgevoerd
- achteraf evalueren van de planning.

Als laatst vinden wij het belangrijk dat onze leerlingen leren om verschillende leerstrategieën toe te passen. De concrete doelstellingen en vaardigheden die vallen binnen het onderwerp 'manier van leren', zijn:

- kunnen uitvoeren van een onderzoek. Weten welke stappen er gezet worden bij het onderzoekend leren
- verzamelen van informatie op verschillende manieren
- controleren van de leervraag om te kijken of deze voldoende is beantwoord.

3. Leren (v)

Hierbij gaat het om het intra-persoonlijk verkrijgen. Concrete doelstellingen zijn:

- weten waaraan
- gebruik maken van minder st
- Omgaan met wa
- omgaan met er iets uit

Al deze doelstellingen zijn gericht op jezelf te kunnen

Goed kunnen omgaan met anderen, met welke manier Concrete doelstellingen

- jezelf in de van vindt
- samenwerken alleen
- onderling
- zien en b
- beleving
- luisteren
- zodanig k
- de resultaat manier di

3. *Leren (voor het) leven*

Hierbij gaat het om het ontwikkelen van kennis, houding en vaardigheden op het intra-persoonlijke gebied. Een belangrijk aspect daarvan is inzicht in jezelf verkrijgen. Concrete doelstellingen en vaardigheden die wij daarbij hanteren zijn:

- weten waar je goed en minder goed in bent
- gebruik maken van je sterke kanten en ook blijven werken aan je minder sterke kanten
- Omgaan met situaties waarin je niet direct weet hoe het moet of waarin iets niet meteen lukt
- omgaan met kritiek, flexibel omgaan met tegenslagen en begrijpen dat er iets uit te leren valt.

Al deze doelstellingen en vaardigheden dragen bij aan de mogelijkheid om jezelf te kunnen blijven ontwikkelen.

Goed kunnen omgaan met anderen betekent niet alleen dat je kunt leren van en met anderen, maar ook dat je beseft welke rol je daarbij zelf vervult en op welke manier het mogelijk is jezelf te blijven en te doen wat bij je past.

Concrete doelstellingen en vaardigheden die hieraan bijdragen zijn:

- jezelf in een groep aan anderen laten zien en laten horen wat je ergens van vindt of hoe je je voelt
- samenwerken met anderen als je samen meer kunt bereiken dan alleen
- onderling taken verdelen waardoor iedereen goed werkt
- zien en begrijpen hoe anderen ergens tegenaan kijken vanuit hun beleving
- luisteren naar ideeën van anderen en eigen ideeën verdedigen
- zodanig kritiek geven dat de ander er iets aan heeft
- de resultaten van je werk aan anderen kunnen presenteren op een manier die past bij jezelf en bij het doel van dat moment.

Leren samen werken

Manier van lesgeven

Om de doelstellingen zo goed mogelijk tot hun recht te laten komen, zorgen wij ervoor dat onze filosofie in al onze groepen terug te zien is. De rol van onze leerkrachten is daarbij van essentieel belang. De Day a Week School gebruikt daarbij de volgende uitgangspunten:

1. *De leerkracht heeft vertrouwen; durft het initiatief vanuit de leerlingen te laten komen*

Hiermee bedoelen we dat de leerkracht open opdrachten geeft, waarbinnen gelegenheid is tot uitproberen en experimenteren. De sturing van de leerkracht is marginaal. Een goede les spreekt het inlevingsvermogen en de nieuwsgierigheid van de leerlingen aan. Leerkrachten letten erop leerlingen eigen initiatief te geven. In een DWS klas is het belangrijk dat elke leerling geaccepteerd wordt zoals hij is; dat er ruimte is voor eigenheid, ook bij de uitvoering. De boodschap is: je mag er zijn zoals je bent. De leerling leert de vrijheid verantwoordelijk te gebruiken. De leerkracht leert doelen los te laten en te vertrouwen op het proces. Er is moed voor nodig om dingen te laten gebeuren. Een voorwaarde is dat leerkrachten en leerlingen vrijheid hebben in de omgang met het lesprogramma.

2. *De leerkracht is een procesbewaker; geeft richting en stuurt bij op proces en gedrag*
De leerkrachten en de leerlingen zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor een DWS dag. Er wordt hoofdzakelijk procesgericht gewerkt. De leerkracht schept de randvoorwaarden voor een veilig sociaal klimaat. Ze heeft veel aandacht voor het groepsproces, voor samenwerken en coachen. Ze reflecteert met de leerlingen op de samenwerking en beoordeelt die. Leerlingen werken bijvoorbeeld samen aan een teamopdracht met een gemeenschappelijk doel en bespreken de opdracht na afloop. Er ontstaat een natuurlijke differentiatie in het lesprogramma door het soort les en de aanpak daarbij. Door verschillende werkvormen aan te bieden, wordt recht gedaan aan de verscheidenheid aan leervoorkeuren, zoals visueel, verbaal, samenwerkend, individueel, frontaal of onderzoekend leren. Aan het eind van de lesdag ontvangt de leerling het 'thuisvel' (programma van de dag), vaak inclusief een evaluatie.

3. *De leerkracht is een goede gespreksleider*

Een goede gespreksleider zijn betekent kunnen doorvragen en kunnen vragen om verduidelijking. Maar ook ruimte scheppen voor discussie. De leerkracht schept in het programma ruimte om de verwondering van de leerlingen op te wekken en in te gaan op hun vragen.

4. *De leerkracht is...*

De leerkracht is in staat de leerkracht beschikt hi herkennen en over de werkvormen daarop a gecompimenteerd vo

5. *De leerkracht is van de stoel', 'vo*

De leerkracht weet le de groep leeft, door in en activerende werkv verhaal vertellen in pl Betrokkenheid verho wekt nieuwsgierighe

6. *De leerkracht w*

De leerkracht is zelf r stimulans en drijfveer en moed' overheerst. vanuit de eigen ervari Ook de eigen creativi

7. *De kinderen w*

Onderdelen van die r

- nadenken ove
- bewust zijn v
- vragen stellen
- intrinsiek will
- evalueren van